

מיד, אלא בתר חשבון העיבור אזלינן. ואי אמרת ליברך משום לא תסור (דברים י, יא) או משום שאל אביך ויגדך (שם לב, ז קנ"ג) – משום דלית בהו מעשה, דהא חשבון בעלמא הוא ולית ביה מעשה קניי^(*). וכן לא מברכין על ארבע מיתות בית-דין ולא על מלקות, דקוב"ה חס על בריותיו, כדררשינן (סנהדרין מו, א) בכי קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג): אמר רבי מאיר, מה הלשון הזה אומרת קניי – קלני מראשי וכו'; וכדררשינן (מגילה י, ג) בלא קרב זה אל זה כל הלילה (שמו"י, כ), וכדאמרינן (ראש-השנה לב, ג) שאין אומרים הלל בראש-השנה מפני שהוא שעת הדין^(**), וכדאמרינן נמי (מגילה לא, א) אין מפסיקין בקללות מפני שאין אומרים ברכה על הפורענות. והוא הדין^(ס) שאין מברכין על השקאת סוטה קס"א. אבל על עריפת עגלה מברכין קס"ב. וכן על הקרבת

^(*) הגהה: כתב ה"ר גרשום ז"ר שלמה שקשה לסברא זו צרכת ספירת העומר שהוא חשבון ומצרכין עליו קנ"ה.
^(**) הגהה: א"א קנ"ז, אני אברר זה הטעם: כל מזה שיש זה קלקול אחרים אין מצרכין עליה, מפני שנראה כמודה על אותו קלקול, ומכאן ינאז אלו שהוא מזכיר, וינאז מתנה לעני והשבת העצום אפילו לקחו מיד בית-דין או מיד הלוי, וקריעה על המת ומתחומי אצילים וציקור חולים, ואפשר עוצת לקט שכחה ופאה כיוצא בהם קנ"ח, וכן עשיית הדין לצעלי-דינין, מפני שיש נגזל ועלוב. והרבה מהם נכנסין תחת זה הטעם קנ"ט.
^(ס) אוצר החכמה

והן כנראה טעות סופר. וראה בהערה קנט. קנ"ח) בן הוא בכתי"ב ובדפוס ראשון. ובכתי"א ובדפוס אחר הגירסא: "וכיוצא בהם". קנט) ולהנ"ל הערה קלג מהברכ"י זוהי השגת הראב"ד. וראה ברמב"ם פרק יא מהלכות ברכות הלכה ב שכתב סתמא שמברכים רק על מצוות שבין אדם למקום, והראב"ד לא כתב שם כלום, ושמע מינה דמודה לו וכמש"כ בספרי כללי הפוסקים, ולפ"ז הוא טעם כולל על כל המצוות שבין אדם לחבירו שאין לברך, ובפשוטו הוא משום דאם אין חבירו רוצה נעקר העשה, וכמש"כ ר"י בן פלאת למעלה. וצ"ע. ומ"מ מקום ההשגה באמצע הדיבור כבדפוסים אינו נכון. ועל עיקר סברת הראב"ד שאין לברך במה שנראה כמודה על אותו קלקול, ראה בתלמידי רבינו יונה ברכות כח ב מדפי הרי"ף על המשנה שם "כל שהוא מין קללה כו'", וראה השגת הראב"ד פי"ב מהלכות בכורים ה"א ובמצויין לעיל הערה קלד דעריפת פטר חמור הוא גדר מזיק, ולפ"ז גם מה"ט ליכא ברכה, עיי' שם. וראה בתשובות הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סימן קפט מש"כ לענין ברכת ענט"י למים אחרונים על פי הכלל האמור כאן, משום שאין מברכים על פורענות, וצ"ב מה ענינו לפורענות. וראה ברכ"י או"ח סימן קפא. קס) בספרן של ראשונים נוסף: "וה"ה נותן לענין קריעה על המת, לפי שאין מברכין על הפורעניות". וראה בהשגת

והריטב"א ב"ב קכא א בשם ר"ח, דאיכא קידוש מועדות בקידוש החודש מלבד קידוש החודש גופיה, וראה רש"י חגיגה יח א, ומדויק מש"כ "קריאת המועדים", ודו"ק. וראה גם ריטב"א חולין קא ב, כלי חמדה פרשת בא, ספר קרבן ציון חלק השו"ת סימן ו אות ט, ושו"ת דגל ראובן חלק ב סימן יג. קנ"ג) ראה שבת כא א דמהנך קראי ילפינן שיש לברך על מצוות דרבנן. קנ"ד) והיינו כטעמו הנ"ל שאין מברכים על מצוה שאין בה מעשה. משמע אבל בלאו הכי איכא הכא ברכה כמו על שאר מצוות דרבנן. וצ"ע, דהיכן מצינו מצוה מדרבנן על עשיית ידיעת החשבון, אע"פ שצריכים לו לקביעת המועדים, אבל אין זו מצוה. וצריך עיון. קנ"ה) עיי' שו"ת משנת ר' אליעזר (ברכה) או"ח סימן א שהשיב שאינו דומה לספירת העומר, דהתם איכא מצות ספירה בפה, משא"כ הכא אין זו אלא ידיעת החשבון גרידא, עי"ש. וראה גם הערת המהדיר בפירוש רבינו מנוח הנ"ל הערה 67. ועיי' עוד שו"ת נפש חיה או"ח סימן א. וראה ערוגת הבושם להר"א ב"ר עזריאל חלק ד עמוד 43 תשובת רבינו אפרים מבונא. קנ"ו) בכתי"א הגירסא: "מה לשון אומרת כו'". וכן הוא לפנינו שם. וראה דקדוקי סופרים שם. קנ"ז) בן הוא בכתי"ב ובדפוסים שלפנינו. ובכתי"א הגירסא ובמקום "א"א אני אברר": "אי נמי מבורר", ובכתי"ג הגירסא: "אמר המחבר",

הקרבנות קסג) ועל סמיכה וזריקה והקטרת אימורין ושאר מעשיהן. והוא הדין ליציאת שמן על תנוך און מצורע ועל בהן ידו ומאי דדמי להו וכל מעשה מנחות דהוו מברכין עלייהו קסד).

ולא דמיא הכנסת כלה לחופה לפדיון-הבן דמברכין עליה קסה), דאילו פדיון-הבן אע"ג דמימנע כהן מלפדות אכתי רמיא מצות פדיון על האב ומיחייב לפדות את בנו או לפדות הבן את עצמו קסו); אבל הכנסת כלה לחופה דמשום גמילות-חסד מודקקין להו, אי מימנעי ולא בעי לן לעילוינהו לחופה, מיעקרא לה האי מצוה לגמרי מינן. והאי ליכא למימר ביבום ונישואין, דאע"ג דתליא בדעת אחרים ואפשר דממנעא האשה קסז) לא מיעקרא האי מצוה מן האיש, אלא אכתי רמיא עליה מצות יבום ונישואין לכי משכת, מאי דליכא למימר הכי בהכנסת-כלה ונתינת צדקה

עבודה ועבודה, וראה במשנה למלך ריש פרק א מהלכות מעשה הקרבנות, וראה רש"י עירובין נ א. ועיין מנחת חינוך מצוה קטז ומצוה קמא. וראה נחל איתן שם סק"ו. ועיין עוד עמודי אש (איונשטיין) קונטרס מען הברכות סימן ב אות מ, מטבע הברכות הנ"ל בהערה קס, ושו"ת נחלי אפרסמון סימן סח. קסה) צ"ע מאי קשיא ליה, והרי כבר נתבאר למעלה שהברכה בפדיון הבן אינה על הנתינה לכהן אלא על מעשה הפדיון, וממילא אין כל דמיון להכנסת כלה לחופה. וצ"ע. קסו) נראה לבאר, דבא לומר דאף אם נאמר שהברכה היא על הנתינה ולא על מעשה הפדיון וכנ"ל, מכל מקום לא דמי לשאר מצוות שבין אדם לחבירו, דהתם במוחל ליכא עשה כלל, אבל בפדיון גם אם הכהן אינו רוצה לקבל הה' סלעים, אכתי לא פקעה המצוה מעל האב, ולכן שייכא ברכה. ובאמת הוא יותר מזה, שהרי כל זמן שלא הגיע כסף הפדיון ליד כהן גם הפדיון לא חל, כמפורש במתניתין בכורות נא א, ואע"פ שנקטינן שיש מעשה פדיון, מ"מ הוא בתנאי שיבוא ליד כהן. וראה לעיל עמוד מו והערה קמ שם. קסז) הדברים לפום ריהטא תמוהים, שהרי יבום הוא בעל כרחא של האשה, ראה יבמות ח ב, ומאי קאמר דתלוי בדעת אחרים ואפשר דממנעא האשה; ורק לענין נישואין אתי שפיר דהאיש מצווה אבל אי אפשר בעל כרחא. וראה בהערה הבאה. ואולי י"ל דכיון שאם לא רצתה להתיבם כופין את היבם לחלוץ, וכמבואר ברמב"ם פ"ב מהלכות יבום ה"י, ויעו"ש במ"מ דהרי זה כמו באשה האומרת מאיס עלי לפי שיטת הרמב"ם עצמו, וא"כ מעיקר דינא אע"פ שבודאי אם עבר ויבם בע"כ ה"ז חל ונעשית אשתו, מ"מ כיון שיכולה לסרב תו אין

הראב"ד הנ"ל בהערה הקודמת מה שכתב בזה. וראה מטבע הברכות למהר"צ חיות סימן י. וראה בספר בית דוד יו"ד סימן עז שהעיר מכאן על מש"כ הפסקי ריקנטי דיני תשובה סימן ע, ושל"ה שער האותיות אות אל"ף מצות עשה של אמת ואמונה, שיש ברכה למי שמוסרים את נפשם על קידוש השם, ולפי סברת הר"י בן פלאה לפום ריהטא אין לברך. וראה "גזירות אשכנז וצרפת" (הברמן) עמודים מו-מו על נוסח הברכה, וראה מהר"ם שיק על תרי"ג מצוות מצוה רצו, וכן בסידור רבי שבתי סופר כרך ב עמודים רנ"רג. קסא) בספר נחל איתן סימן ה ס"ב סק"א כתב שיש ללמוד מדברי הרמב"ן בהשגות לספר המצוות שרש יב שמברכין על השקאת סוטה, יעו"ש. קסב) בנחל איתן שם סק"ו האריך לברר אם מברכים ברכה אחת על כל סדר מצות עגלה ערופה, או שמברכים על כל חלק ממעשי המצוה, עי"ש. וראה בסמוך לענין קרבנות. ועיין שם סעיף קטן א שמבאר אמאי עריפת עגלה וקרבנות אינן בכלל פורענות, הואיל ואתו לכפרה. והנה גרם לו לשאלה זו מה שהעתיק השגת הראב"ד עד "וכל מעשה מנחות דהוו מברכין עלייהו", אבל לפנינו אין זה לשון ההשגה, אלא לשון ר"י בן פלאה. וכן הוא בספרן של ראשונים. קסג) ראה תוספתא ברכות פרק ה הלכה כג: "היה מקריב זבחים כו", כשהוא מקריבם אומר אקב"ו להקריב זבחים". ובמשנה למלך ריש פרק א ממעשה הקרבנות כתב שנוסח הברכה אשר קדשנו בקדושתו של אהרן כו'. וצ"ע. וראה שו"ת הרמב"ם (בלאו) סימן קמא, וראה בספר יכהן פאר על הרמב"ם ריש הלכות מעשה הקרבנות. קסד) ראה בהשגות הרמב"ו לספר המצוות שרש יב שמברכין על כל

ומאי דדמי להו, דמשום הנאתן חייביה רחמנא לגמול להם חסד, וכיון דלא בעו, מיעקרא לה האי מצוה מינייהו קס"ט). והוא הדין לבקור-חולים ולשום שלום בין אדם לחבירו ותנחומי-אבלים, שאין מברך 'לנחם אבלים' ו'לשום שלום' ו'לבקר חולים', דהא בירייהו למעקר להאי מצוה. ועל הוכחת חבירו נמי לא מברך, דהא אמרינן (ערכין עז, ז) תמה אני אם יש בדור הזה מי שראוי להוכיח ומי שמקבל תוכחה קס"ט).

וליא בשחיטה חד מהני טעמי דלימא דלא ליברך עליה ק"ט, דהא לא תליא בדעת אחרים כי הנך, ולא מצוה הבאה בעבירה כי הנך, דהא לא תאכלו כל נבילה לאו מצות לא-תעשה הניתק לעשה הוא כי הנך, דליכא למימר לא תאכלו כל נבילה ואם תאכל תשחוט, משום דלאו לתקוני לאו זה אתיא מצות שחיטה כמו לקט שכחה ופאה והשבת העבוט ושלוח הקן, משום דהני לאוין ניתקין לעשה וחד מעשה הם והויא להו מצוה הבאה בעבירה, ולא דנבילה לאו חד מעשה הוא בהדי מצות שחיטה, דהא לאו לתקוני לאו זה אתיא מצות שחיטה, הילכך הויא לה מצות עשה לחודה שאינה באה בעבירה, ומשום הכי מברכינן עליה ק"ט. ונתנית שקלו ק"ט נמי הדין נותן דלא מברכינן עליה, ולא על מאי דדמי לה ממדי דאיתיה לגביה משום לה' הארץ ומלואה (מהל"ס כד, א). והוא הדין נותן לתשלומי נזק, בין נזקי הגוף בין נזקי הממון, אפילו שלמם המזיק מדעתו, וכן נמי תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שאינו מברך עליהם, משום דמצוה הבאה בעבירה הם ק"ט).

ומנא לן דלא מברכינן על מצוה הבאה בעבירה; רתניא (נצא-קמא כד, א): רבי אליעזר בן יעקב אומר, הרי שגול סאה של חטים, טחנה לשה אפאה הפריש ממנה חלה, כיצד מברך – אין זה מברך אלא מנאץ, ועליו הכתוב אומר (מהל"ס י, ג) ובוצע בַּרְךָ נֶאֱמַר ה'. וקאמר רבא (נצא-קמא ע"ט) דטעמא דרבי אליעזר בן יעקב משום דהויא לה מצוה הבאה בעבירה. ותנן נמי במסכת ברכות (מה, א): אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו אין מוזמנין עליו, ואפילו בטבל שהוא טבול ק"ט מדרבנן*. וטעמא דהאי מלתא, משום דהויא לה מצוה הבאה בעבירה.

(* הגהה: א"א ק"ט), אין זה כלום ק"ט, שלא אמרו לפטור אותו מן הצרכה וגם לא מי שאל טבל שיהא

קעא כלומר, דאף על גב דבודאי שחיטה מוציאה מידי נבילה, אבל העשה של שחיטה אינו תיקון ללאו של נבילה, ולכן שפיר שייכא הכא ברכה. ועיין עוד אור זרוע חלק א סימן קמ לענין ברכה על שחיטה. **קעב** כבר נתבאר לעיל, ולא מובן למה כפל הדברים. **קעג** צ"ע אמאי צריך לטעמא דמצוה הבאה בעבירה, תיפוק ליה דיכולים הניזק והנגב למחול ונעקרה לה המצוה לגמרי. ואולי חד מתרי טעמי נקט. ובעיקר הכלל שאין לברך על עשה שבא לתיקון הלאו, ראה מה שהאריך במטבע הברכות שם סימנים יח. ועיין עוד בספר העיקרים לר"ש איגר חלק ב עמודים תלד-תלה. **קעד** בכת"א הגירסא: "אסור" ובמקום "טבול". **קעה** בכתב-יד הגירסא:

המצוה תלויה בו, ודו"ק. ועיין עוד רש"י יבמות לט ב. **קסח** גם דבריו אלה אינם מובנים, דאם כדבריו שיבום תלוי בדעת האשה, אם כן הרי זה כמו צדקה וכיוצא בזה, ומה יועיל מה שתהיה עוד יבמה, הרי גם שם תלוי בדעתה, וכן בצדקה הוא כן. וצריך עיון. **קסט** ומשמע דמעיקר דינא ראוי לברך על מצות תוכחה, והביאור, דאף על פי שהאדם שמוכיחין אותו לא יקבל התוכחה, מכל מקום המוכיח לא הפסיד המצוה, וראה לעיל הערה קכז, וצ"ע. **קע** כוונתו לישוב שאלת ראב"י אב"ד אמאי מברכים על שחיטה, כיון שיש בה גם לאו של נבילה, וראה לעיל עמוד מא ובהערה קכג שם, והיינו שהוא מסכים לשיטת הראב"י אב"ד שכל שהוא תיקון הלאו ליכא ברכה.

ומנא לן דכל מצות עשה דאפשר למיעקרא, אע"ג דאכתי לא מתעקרא כמאן דמתעקרא דמיא; דתנן בפרק אלו נערו (כמוצא לט, א): כיצד, שותה בעציו אפילו היא חגרת ואפילו סומא ואפילו מוכת-שחין, אבל אם נמצא בה דבר-ערוה או שאינה ראויה לבא בישראל אינו רשאי

פטור מצרכה, אלא שאין מזמנין עליו לפי שאינו צחורת קציעות. וכן דברי רבי אליעזר זן יעקב לא לפטרו מנטילת חלה ולא מצרכה חלה, אלא שיש עצירה עם מצותו ואינו כמזכרין אחרים על המצוות. ואין יעלה על הדעת שהאוכל טבל דרבנן יהא פטור מצרכת-המוזן דאורייתא^(קטז). וכן מה שאמרו (ברכות מז, ז) אין מזמנין על עם הארץ בחצורה - לא שיהא עם-הארץ פטור מצרכת-המוזן, אלא לפי שאין תלמיד-חכם רשאי לקבוע עמו חצורה. ואותה סוכה שהיו ריש גלותא ורבנן יתבי צגה שהיתה גזולה (סוכה לא, א) לא היו מצרכין עליה צגזל שצאה צעירה, שהיו עליה גזולים, תמהא קע"ח^(קטז). אבל יש מצוה הצאה צעירה צמקומות אחרים שמעכצין גוף המצוה וכל שכן הצרכה, ודו"ק קע"ט.

סימן קצו הביאו, ותמה מהירושלמי והתוספתא שאין מברכין על מצוה הבאה בעבירה, וכוונת הגמרא דאיכרי מנאץ - לומר שלא יברך, עי"ש. ובפשוטו י"ל בשיטת הרא"ש דגם הוא מודה שאין ברכת המצוות במצוה הבאה בעבירה, וכן מפורש בדבריו בב"ק שם פרק ט סימן א דברכה שאני, וכשיטת התוספות סוכה ל א ד"ה הא, וראה גם תוספות הרא"ש שם, אלא שהוא מפרש הגמרא בגזל סאה של חטים כו' על ברכות הנהנין והמוזן, וכמו שפירשו התוספות ברכות מה א ד"ה אבל, וראה גליון הש"ס להגרע"א שם, ולפיכך סייע להרמב"ם מהתם. ועיין ברמב"ם פ"ו מהלכות חמץ ומצה ה"ז ומ"מ ורבינו מנוח שם, ושו"ע או"ח סימן תנד סעיף ד ומפרשים שם, ומשנ"ב סימן צו סק"ד. ועיין עוד מאירי ב"ק שם וברכות מז א, וספר המאורות שם עוד מלשון הראב"ד, ור"ש וריבמ"ץ דמאי פרק א משנה ד ותוספות הר"י מסירליאון ברכות מה א והערת המהדיר שם. ועיין עוד שרשי הים הלכות ברכות שרש מצוה הבאה בעבירה. ועיין היטב בדרוש וחיידוש להגרע"א ברכות שם. ועיין עוד בחידושי הרא"ה ומיוחס לריטב"א ברכות מה א וכסף משנה ולחם משנה על הרמב"ם שם, ושו"ת הב"ח החדשות סימן א ובקו"א שם, ואבן האזל ואבי עזרי על הרמב"ם שם. ויש מקום לפלפל, אולי סבירא ליה להראב"ד שברכת הפרשת תרומה דאורייתא, עיין רש"י ברכות מ ב, וראה תוספות הרא"ש ברכות טו א דאם ברכת המצוות דאורייתא הרי זה מעכב את המצוה. ברם התם גופא מפורש דברכה על תרומה היא מדרבנן, וכן עיין מהרש"א ח"א ברכות מ ב,

"אמר המחבר". והוא כנראה טעות סופר. וראה לעיל בהערות קנז, קנט. **קעו** בדפוסים נמצאת הגהה זו שלא במקומה, ובכתי"א אינה נמצאת כלל. וכן לא נמצאו השגות הללו במהדורת ר"ש אסף ב"ספרן של ראשונים". **קעז** וביאור הדברים, הנה ברייתא זו דהרי שגזל סאה של חטים כו' יש לפרש בשני אופנים: י"ל שהנידון הוא על ברכת הנהנין וברכת המזון, וי"ל שהנידון הוא על ברכת הפרשת חלה. ובדברי ר"י בן פלאה הדברים סתומים, ברם בהשגת הראב"ד מפורש שהנידון הוא על ברכת הפרשת חלה, והר"י בן פלאה יצא ללמוד מברייטא זו וכן ממתניתין דאוכל טבל כו' שאין מזמנין עליו, דבשתי אלו המקומות הכוונה היא שאין מברכים כלל, כלומר, דמנאץ ר"ל שלא לברך, וכן אין מזמנין ר"ל שאין מברכין. ועל זה השיג הראב"ד, ולדעתו רק מזמנין איבא הפקעה הואיל וחסר בקביעות, אבל ברכה איבא, וכן לענין הרי שגזל כו' דמיירי לפי דעתו בברכת חלה, אין הכוונה שלא להפריש חלה ושלא לברך, אלא מפרישים ומברכים, אלא שברכה זו היא בגדר ניאוף. ור"י בן פלאה ס"ל בהרמב"ם פרק א מהלכות ברכות הי"ט שאין מברכים אפילו ברהמ"ז, והראב"ד בהשגות שם חולק עליו כשיטתו כאן. ומדבריו כאן למדנו שלא רק ברהמ"ז הוא מחייבו, אלא אפילו בברכת חלה שהיא ברכת המצוות. וזהו גם שיטת שו"ת הרשב"א ח"א סימן תתקסח. והרא"ש ברכות פרק שלשה שאכלו סימן ב מסייע לשיטת הרמב"ם מברייטא דהרי שגזל כו', ומפרש הכוונה דהרי זה מברך אלא דאקרי מנאץ, והבית יוסף או"ח

לקיימה, שנאמר (דברים כג, יט) ולו תהיה לאשה – אשה הראויה לו. ואמרינן עלה בגמרא (כמויות מ, א): וליתי עשה ולידחי לא־תעשה; אמר ליה: היכא אמרינן אתי עשה ודחי לא־תעשה, כגון מילה בצרעת, אי נמי סדין בציצית, דלא אפשר דלא לקיומיה לעשה, אבל הכא אי אמרה לא בעינא ליה מי איתיה לעשה כלל, אלמא כיון דאפשר למיעקריה לעשה, אע"ג דאכתי לא איתעקר, הוה ליה כמאן דליתיה, דהא לא קביע, הואיל ומשום הנאה דידה חייביה רחמנא למנסכה, וכיון דאמרה לא בעינא לה להאי הנאה, איעקר ליה מצות עשה שבה קפ).^(*) וגמרינן מינה למורא וכבוד ^(אוצר החכמה) הגהה: א"א, אפשר שהטעם ראוי לסמוך עליו, אצל הראיה אינה כלום, אטו נאשה הראויה לקיימה מי ליתיה לעשה ואע"ג דמצי אינה למיעקריה קפא).

¹²³⁴⁵⁶⁷אח"ח

וכשיטת הקדמונים הנ"ל בשם הירושלמי, וא"כ אין פסק הכא לברך, והרי לפי הראב"ד הכא אין חילוק בין הנושאים. ושמא תקנת מריש משום תקנת השבים שאני ועדיפא מיאוש ושינוי. וצ"ע. ובשו"ת הרשב"א הנ"ל דס"ל לברך על מצוה שבאה ע"י עבירה, כיון שעתה ליכא עבירה, כתב דמה"ט מברך גם על סוכה גזולה, וכשיטת הראב"ד. ועיין עוד שו"ת כתב סופר או"ח סימן כב, שואל ומשיב קמא ח"א סימן ח, שו"ת דברי מלביאל ח"ו סימן פד, אלה המצוות כלל א, ועוד. קעט) כלומר, שלא נתכווין הראב"ד לחלוק על פסול מצוה הבאה בעבירה, דבודאי כל שיש מעשה עבירה בגוף מעשה המצוה, הרי זה מעכב את עצם המצוה ולא יצא ידי חובתו, ובודאי שאין ברכה, שהרי לא קיים המצוה ולא יצא ידי חובה, ורק על מה דסובר ר"י בן פלאה שגם באופן שכבר הלכה לה העבירה ואין בזה פסול שלא לצאת ידי חובה מכל מקום ברכה ליכא, על סברא זו פליג הראב"ד וס"ל שאף מברכים, ואכן שיטתו, וכן היא שיטת הרשב"א בשו"ת, אינה כהירושלמי, ובנ"ל. אמנם גם בירושלמי איכא למ"ד דהואיל וקנאו בשינוי לפיכך מברך, וראה ביאור הגר"א או"ח סימן תנד ס"ד, וכן חידושי רע"ק איגר שם, ובן סימן יא ס"ו ומפרשים שם בדין ציצית גזולה. ומ"מ הר"י בן פלאה על פי שיטתו למד מכאן, דכמו שאין לברך על מצוות שבאו ע"י עבירה, ואין לברך על מזון שנאכל בעבירה, הוא הדין שלא תקנו חכמים נוסח ברכות המצוות על מצוות הבאות ע"י שנעשו עבירות, אע"פ שהן באות לתיקון העבירות בתשלומי נזק וגזילה וכו'. ואכן יש מקום לחלק, דהנהו הרי הם תיקון להעבירות שנעשו וטפי י"ל שיש עליהן ברכה מלולב הגזול וכיו"ב שנעשה שלו ע"י עבירה. וצ"ע. קפ) וראה דקדוקי סופרים השלם

רא"ם וגור אריה דברים כו יד, תוספות יו"ט מעשר שני פרק ה משנה יא, וצל"ח ברכות שם. וראה שו"ת דבר אברהם ח"א סימן טז, שו"ת הר צבי אורח חיים חלק ב קונטרס מילי דברכות סימן א וזכרון שמואל (רוזובסקי) מכתבים סימן ב עמוד תצא. ובלאו הכי אי אפשר לומר כן, שהרי הראב"ד כתב כן גם לענין ברכת סוכה. ותו יש לדון בשיטת הראב"ד והרשב"א שיש איסור לעשות מצוה בלי ברכה כמו שאסור לאכול, ראה פירוש ראב"ן הירחי על מסכת כלה עמוד ה, ואכ"מ. קעח) כלומר, דלפי שיטת ר"י בן פלאה שאין לברך על מה שבא על ידי עבירה אע"פ שעתה כבר אין עבירה, כמו העיסה שקנאה בשינוי, א"כ ה"ה אין לברך על אותה סוכה שהיו עצים גזולים ובאה על ידי עבירה, אע"פ שעתה כבר אין עבירה על ידי תקנת השבים כמבואר בגמרא שם, ועל זה כתב הראב"ד שתמזה שריש גלותא ורבנן ישבו בסוכה כזאת שאסור לברך עליה, כן נראה לכאורה כוונת הראב"ד. אבל אינו מוכן, דאכתי גם לשיטתו דהראב"ד מ"מ מנאץ איקרי, ואכתי תקשי איך ישבו ריש גלותא ורבנן בסוכה וברכו עליה ברכה שיש בה ניאוך, וצ"ע. והנה בטור או"ח סימן תרלז הכשיר סוכה כזאת רק בדיעבד, אבל המגן אברהם שם סק"ד מכשיר לכתחילה, ובעין הוכחת הראב"ד, מדחזינן שישבו שם ריש גלותא ורבנן. וראה פמ"ג שם שהניח פסק המג"א בצ"ע מדברי הטור, ע"ש. וראה בכורי יעקב שם סק"ח. ובמשנה ברורה שם סקט"ו פסק כמג"א, והוסיף שיש לברך על סוכה זו, ופירש בשער הציון שם סקב"א דבודאי ריש גלותא ורבנן היו מברכין עליה ג"כ, וזה כמש"כ הראב"ד הכא, אבל תמזה, כיון דבשו"ע קי"ל שאין לברך על מצוה כזאת, עיין סימן תרמט סעיף א לענין לולב,

אב ואם ועמידה מפני רבו, הואיל ואפשר למיעקריה להאי עשה דידהו, דהרב שמחל על כבודו כבודו מחול (קידושין נב, א), חשבינן ליה כמאן דליתיה ולא מכרכינן עליה^(קכ), והוא הדין לשאר מצוות עשה דדמיין להו.

ולגבי מתנות-כהונה נמי אמרינן (ננא-קמא יג, א) כהנים משלחן-גבוה קא זכו. וגבי גזילת-הגר דהוה ממתנות-כהונה אמרינן קנאו השם ונתנו לכהנים, וכדמתברר בבבא-קמא (קט, ב) דשמעת מיניה דמאן דיהיב מידי ממתנות-כהונה לכהן לא יהיב ליה מדידה, אלא דרחמנא נינהו, כדכתיב (נמדנר יט, ח) ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי וגו', הילכך לא מברך ישראל על נתינתה לכהן^(קכ). עד כאן תשובת ה"ר יוסף בן פלאט.

אוצר החכמה

התו"י ותוספות הרא"ש קשה כאמור, וכן הקשה הברכי יוסף יו"ד סימן רמ בשו"ר ברכה אות ח, ועין עוד מה שכתבו בזה בשו"ת פרי יצחק ח"א סימן נב, שו"ת שם אריה או"ח סימן א, תורת חסד או"ח סימן נג, שואל ומשיב תליתאה חלק ג סימן לו, העמק שאלה שאילתא יט אות ו, נחלת ישראל ב"מ לב א, דמשק אליעזר על חו"מ סימן צו סק"א, ואבני החושן וטבעת החושן שם. והעיקר הנלמד מהתם הוא, שכל מצוה שבין אדם לחבירו, כאשר אין חבירו רוצה ליכא מצוה, ועל זה הוסיף ר"י בן פלאט שעל מצוות כאלו לא תקנו חז"ל ברכה, כלומר על כל מצוות שהן בין אדם לחבירו, וכהרמב"ם הנ"ל בהערה קנט. וראה אבי עזרי קמא פרק ג מהלכות אישות הלכה כג מה שכתב על פי דרכו. ובעיקר הדברים עיין תומים חו"מ סימן צו סק"א וחידושי הרי"מ שם, עטרת צבי מטבע הכרכות סימן ה, שו"ת הר צבי או"ח חלק ב קונטרס מילי דברכות סימנים א"ב, וכן בספרו הדרת קודש על עניני נישואין סימן א, ושו"ת רבינו יוסף מסלוצק סימן עג. **קכב** בחידושי מרן רי"ז הלוי הלכות תלמוד תורה העלה בדעת הרמב"ם דרך חיוב הכבוד שיש ברבו מובהק הרי זה בכלל כבודו מחול, אבל חיוב כבוד שיש לכל תלמיד חכם אי אפשר למחול, יעו"ש כל דבריו. ולפי המבואר הכא נמצא דתיבעי ברכה, וכן הוא לפי הרמב"ם הנ"ל בהערה קנט דמברכים רק על מצוה שבין אדם למקום, ולפי המבואר שם הרי מצוה זו היא בגדר בין אדם למקום. וכן דעת פסקי ר"א מלונדריש עמוד לב, וראה הערת המהדיר שם, והביא גם מפירוש החרדים על הירושלמי ברכות פרק ו הלכה א. וראה ספר כוזרי שני ויכוח שלישי אות צח. **קכג** בספרן של ראשונים נוסף עוד: "ולא

שם הערה 65. וראה שרשי הים על הלכות ברכות שם שרש מצוה הבאה בעבירה מה שכתב על דברי רבינו כאן שנמצאים גם בתשובות הרשב"א, וכנ"ל. **קכא** צריך ביאור כוונת ההשגה. ויעיין בתשובות מהרי"ט ח"ב יו"ד סימן מז שאף הוא השיג על מה דהשווה הרי"ב בן פלאט דין ברכה להתם, ולדעתו אינו ענין זה לזה, ותו' כתב בכוונת הגמרא כתובות שם באופן אחר, עי"ש, וראה שיטה מקובצת שם בשם הראשונים. וראה בקצוה"ח סימן צו סק"א שתמה איך ס"ד בגמרא בבא מציעא לב א שכיבוד אב ואם ידחה לא תעשה מדין עשה דוחה ל"ת, הרי על פי המבואר בדברי רבינו נמצא שכיבוד אב הוי כמצות ולו תהיה לאשה, דלא שייך בזה עשה דוחה ל"ת, ועיין שם מה שכתב לתרץ. ויסוד קושיא זו כבר נמצא בתוספות ישנים ותוספות הרא"ש כתובות מ א, יעו"ש. וראה מה שכתבו התוספות ישנים שם ליישב בב' אופנים, וכן מה שתירץ בתוספות הרא"ש בשם מהר"ם, ועיין בפסקים ופירושים לרבינו אביגדור צרפתי מבעלי התוספות פרשת קדושים פסקים קעז קעט. וראה שו"ת מקום שמואל סימן פז, וראה מנח"ח מצוה א אות טו, שו"ת זכר יהוסף או"ח סימן סח אות ג, ספר זכרון אהבת קדומים עמוד תכב מהגאון ר' מאיר מיכל ז"ל, חת"ס כתובות שם, המקנה קידושין לב א, שו"ת אגודת אזוב חיו"ד סימן טו, ברכת שמואל יבמות סימן ג, שו"ת הרדב"ז ח"א סימן תקכד, שו"ת חיים שאל ח"א סימן סה, דברי יחזקאל סימן כח, שמע יעקב (אלגזי) על התורה פרשת לך לך, יד אליהו (רגולר) פסקים סימן מ, קובץ שעורים כתובות אות קמד, אמרי בינה חו"מ דיני גביית חוב סימן א, ועוד. ולדרכו של ר"י בן פלאט שאינו נוקט כסברות

יש מצוות שמברכין עליהם ב'על', ויש מצוות שמברכין עליהם בלמ"ד. וכתב רבינו תם* טעם לדבר: כל מצוה הנעשית מיד מברכין ב'על', כגון 'על המילה', 'על ביעור חמץ', 'על אכילת מצה', 'על אכילת מרור', 'על מקרא מגילה', 'על הטבילה', 'על נטילת ידים', 'על נטילת לולב', 'על ספירת העומר', 'על מצות עירוב'. וכל מצוה שיש בה שהות, כגון להניח תפילין – כל היום, להתעטף בציצית – להיות עטוף בו כל היום, לישוב בסוכה – לאכול ולטייל בה כל היום, מברכין בלמ"ד, דלהבא משמע. ו'להדליק נר של חנוכה' – יש שהות במצותה, כדאמרין בפרק במה מדליקין (שנ"א, ב) מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, ולכך מברכין בלמ"ד.

דהדלקת הנר של חנוכה אמאי קא חשיב לה ממצוות שאין להם הפסק, משום דיש לה זמן עד שתכלה רגל מן השוק, כיון שהדליקה ושם בה שמן שיספיק לזה השיעור, מה יש לו עוד לעשות, הלא גמר כל המצוה ולא נשאר לו עוד לעשות דבר, ואמאי אמרין בגמרא שבת דף כג עמוד א דמברך להדליק, ניברוך על הדלקת נר חנוכה, מאי אמרת דאכתי משכה מצותה כבר דאם כבתה אין זקוק לה, מיהו אם רוצה לכבותה קודם שתשקע רגל מן השוק אינו רשאי, הא לאו מילתא היא, דהא מצות הביעור משכה יותר שאסור להכניס חמץ בביתו כל שבעה כו', עכ"ל, יעו"ש כל דבריו. והנה נחתא ליה ליישב פירוש ר"ת על פי הסברא דאינו רשאי לכבות, ויעויין שו"ע או"ח סימן תרע"ג ס"ג דכיבה במזיד זקוק לה, ולזה י"ל דס"ל לר"ת דל"ק מביעור חמץ, דהברכה היא רק על עשה דתשבתו, והיא ביום ערב פסח גרידא, כשיטת כמה מפרשים, ראה מנח"ח מצוה ט אות ב ושו"ת נוב"י קמא או"ח סימן כ ושדי חמד מערכת חמץ ומצה סימן ה אות כב. ובעיקר שיטת רבינו דנר חנוכה חשיב מצוה שיש לה שהות, ראה מש"כ הפרדס לר"א ב"ר חיים ש"ג פ"ט אות ד שאפשר לברך אחרי ההדלקה, וי"ל דאזיל בשיטה זו, ודו"ק. וראה מג"א סימן רס"ג סק"א ופמ"ג שם, שו"ת מהר"י ברונא סימן פד, וכן בשו"ע הגר"ז סימן רס"ג בקו"א סק"ג, ובשו"ת בנין דוד סימן נח, ומשנת יעבץ מועדים סימן עה. וראה לעיל עמוד לו הערה פד בשם הר"א בן הרמב"ם שאי אפשר לברך על מזוזה לאחר קביעתה, ולא אהני הסברא שהיא מצוה נמשכת, וה"ט דאין ברכה אלא על מעשה מצוה. וראה שו"ת הגרע"א סימן ט. וע"ע ערוגת הבושם להר"א ב"ר עזריאל חלק ב עמוד 68. וראה גליון ר"ש איגר יו"ד סימן שה סעיף יג על

מיצטריכנא כולי האי לאורוכי לאיתויי ראיות מכמה דוכתא מגמרא על מאי דאמרין, משום דמין חכימא רבה וקאי על גמרא דכתיבא במכות ובדוכתא אחריתי בהאי עניני, ואי איתבר ליה מידי אחרינא או פרכא לודען בטיבותיה.

(א) ספר הישר לר"ת חלק החידושים (שלינגר) סימן שמי; והביאודו הראשונים, עיין תוספות הרשב"א ותוספות רבינו פרץ ותוספות רי"ד פסחים ז ב, ספר המכריע סימן סא, חידושי רבינו דוד פסחים שם, רוקח סימנים שסג"ש, ויחסי תנאים ואמוראים ערך רב זביד מהדורת מוסד הרב קוק עמודים עד-עה. וראה ברוקח סימן שסו מה שכתב החילוק בין ברכה על עשייה לברכה לעשות ע"פ הכלל שמצוה בו יותר מבשלוחו וכו', ולפי זה מחלק לענין תפילין וכו', עיין שם. והדברים צריכים תלמוד. (ב) בכתב-יד"א הגירסא: "נר חנוכה". וראה להלן הלכות חנוכה בהערות. וראה העיטור הלכות ציצית מהדורת רמ"י דף עז א טעם אחר על הנוסח 'להדליק', ויעו"ש בשער החדש אות עא שהביא דברי רבינו, ושכן הוא בתמים דעים סימן קעט, ומספר הפרדס לרש"י סימן מב הביא שמברך 'על הדלקת נר חנוכה', עיין שם. (ג) ובספר הישר שם הוסיף: "אע"ג דכבתה אין זקוק לה, מצרך צריך", עד כאן. וראה מאירי פסחים שם. ועדיין צריך עיון הדמיון לתפילין וציצית וכיוצא בזה, דהתם קיום המצוה ע"י האדם הוא נמשך, מה שאין כן בנר חנוכה אין מעשה המצוה של האדם, ואף על פי שאשו משום חציו, מ"מ מעשה האדם נגמר בשעת ההדלקה, וכמו שכתבו המפרשים בפרק כיצד הרגל, ויעויין שם בנמוקי יוסף לענין שבת. וצ"ע. וראה להלן בענין הדלקת נר שבת ובהערה שם. וז"ל תוספות רי"ד וספר המכריע שם: "זוה החילוק כו' אינו נ"ל כו',

וכן 'לשמוע קול שופר' ד', יש שהות להפסיק בין התקיעות, שעיקר מצות שופר על סדר הברכות^ה. ומה שמברכין 'להכניסו בב' יתו של אברהם אבינו' – מפני שברכה זו אינה כשאר ברכות, אלא שבח והודאה הוא לבורא, כמו שפירשנו למעלה^ו. ומה שמברכין בתפילין של יד 'להניח' ועל של ראש 'על מצות' – מפני שלא רצו רבותינו לתקן שתי ברכות זו אחר זו על מצוה אחת בסגנון אחד, אלא הראשונה מברך 'להניח', שכך דינה כמו שאמרנו, והשניה 'על מצות', שהיא

אח"ח 1234567

הט"ז שם סקי"ג, ויל"ד בדבריו ע"פ דברי אביו בשו"ת הגרע"א שם, וראה בשו"ת הגרע"א תנינא סימן יג לענין ברכה על נר חנוכה אחרי ההדלקה, ואכ"מ. ולכאורה לפי שיטת הפרדס לענין נר חנוכה י"ל כן גם לענין נר שבת שאם לא בירך בשעת הדלקה מברך אח"כ, וכן עולה מהלכות ומנהגי מהר"ש מהדורת מכון ירושלים עמוד 193, והובא במגן אברהם סימן רסג סקי"א, וכמו שמבואר בביאור הלכה שם סעיף ה בשם אליהו רבה. אך יש להוסיף ביאור, דמהר"ש כתב לברך גם על נר שהודלק מבעוד יום, והכוונה היתה לעשות אח"כ מלאכה ואח"כ לברך עליו, וע"ז תמה המג"א שם שה"ז דלוקה ועומדת ואין זה נר שבת, וקושיא זו כבר הקשה בספר המנהגים לרי"א טירנא מהדורת מכון ירושלים עמוד יח בהגהות המנהגים, וביאור קושייתו, שאם הודלק לכבוד שבת הרי איכא קבלת שבת ואסור במלאכה, וקבלת שבת הוי בהדלקה גם בלי ברכה, כפשט לשון בה"ג, וכמו דמתבאר בחידושי הגרע"א או"ח שם על המג"א סקי"ב, ולפ"ז בהדליק לכבוד שבת ושכח לברך שפיר אפשר לברך, וזה דמסיק המג"א שבאופן כזה יש לסמוך על מהר"ש. ובשיטת מהר"ש י"ל דס"ל כמש"כ שו"ת תורת רפאל ח"ב סימן ג דתליא בברכה דוקא, ובהדלקה בלי ברכה ליכא קבלת שבת, ולפ"ז י"ל דהדליק לכבוד שבת שפיר מברך אחר כך. וראה בזה בשמירת שבת בהלכתה פרק מג סעיף לו והערות שם, וכן שם סעיף לא והערה קסד שם, ודו"ק. ולכאורה יש לומר דהמנהג לברך אחר ההדלקה ולכסות העינים בכדי שיהיה עובר לעשייתו, ביסודו הוא על מה דמדינא אפשר לברך אחר ההדלקה, כיון שהמצוה נמשכת, והנהיגו כיסוי עינים דומיא דמשמוש בציצית שהוא ענין גרידא ולא לעכובא, אבל אם אין לברך אחר ההדלקה, לא שייך לעשות כן אלא א"כ תקנו חז"ל בתחילה לברך אחר עשייתו כמו טבילה, וזאת לא מצינו. וראה חדרי דעה על יו"ד

סימן קכ סעיף יד מה שהאריך, וכן יעויין על כל הענין בשו"ת יביע אומר ח"ב או"ח סימן טז. ד) בספר הישר שם כתב בין הברכות דב'על' גם תקיעת שופר, וכן הוא בתוספות ר"פ פסחים ז ב, ולא כמו שכתב רבינו הכא בשיטתו. וצ"ע. ועיין עוד בספר המכריע סימן סא, ראבי"ה סימן תקלד, רא"ש ר"ה פ"ד סימן י, תמים דעים סימן קעט, וראב"ן סימן לה. וראה בנה"ג או"ח סימן תקפה לענין ברכה על תקיעת שופר ביובל, וראה גם מעשה רוקח פ"י מהלכות שמיטה ויובל ה"י. ה) וכן כתב הרא"ש פסחים שם סימן י. והראשונים נחלקו אם עיקר התקיעות הם על סדר הברכות, או התקיעות דמיושב, ראה שבלי הלקט סימן שא. והמאירי פסחים שם כתב דעיקר התקיעות הן דמיושב. וראה קדמות הזוהר לרד"ל עמודים ס"סא. וראה שו"ת אבני נזר אורח חיים סימן תמח שהעלה חידוש, שכל כמה שתוקעין יש בו מצוה של תורה. וראה תשובות הגאונים (הורביץ) חלק ב סימן צב. ו) ראה לעיל עמודים לד"לה. וכיוצא בזה כתב הרא"ש שם. ובספר הישר שם כתב: "אבל שאר מצוות שאין להן הפסק דכל שעה חייב להתעסק בה כגון תורה תפילין וציצית וסוכה ומילה להכניסו בבריתו בכולן מברך עליהן בל". ומבואר מדבריו שהמילה היא מצוה שיש בה שהות כתפילין וציצית, ולכאורה צריך תלמוד. וראה בספר הישר שם סימן רפה שמבאר הטעם דלהכניסו אומרים אחר המילה ולא עובר לעשייתו, שהיא להעיד על המילה שהיא בינינו לבין המקום ולא לשם מורנא וכו', ומברך עליו אחר המילה שזכה להכניסו, יעו"ש כל לשונו, וזה משמע קצת כדברי רבינו. ואולי זוהי גם כוונת ספר הישר הנ"ל דהברית היא מצוה נמשכת. ויעויין שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן יא. וז"ל תוספות רי"ד וספר המכריע שם: "ותו, להכניסו בבריתו של א"א הלא יש לה הפסק משיאיר מזרח של יום שמיני ועד שימול כו", ע"כ. ודבריו צריכים ביאור. ועיין עוד רוקח סימן

גמר המצוה^(ז). ומה שאנו מברכין על ההלל לקרוא את ההלל, ואנו מברכין 'על מקרא מגילה' – מפני שקורין את המגילה בלא הפסק, אבל בקריאת ההלל מפסיקין והצבור עונין ראשי פרקים^(ח). ועוד, דאמרינן בפסחים (קז, א) שעיקר קריאת ההלל תקנו נביאים הראשונים לקרותו על כל צרה שלא תבא על הצבור – לכשיגאלו גומרינן את ההלל, הילכך שייד ב' לקרוא את ההלל, שכל מצוה שאינה חובה תמיד, לא שייד לברך בו 'על' ט'. והכלל הזה הוא בלא טעם, וגם רוב התירוצים הם ברוחק. ועוד קשיא לי לדבריו 'נר של שבת' ו'להפריש תרומה'. ואם תאמר ד'על הפרשת תרומה' אמרינן – אינו כן, דגרסינן בתוספתא דברכות (פ"ק ו הלכה יט): היה הולך להפריש תרומות ומעשרות מברך 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו להפריש תרומות ומעשרות'^(י). ועוד, ד'לאכול מצה' ו'לאכול מרור' אמרינן, כמו שנפרש לקמן^(יב).

והרמב"ם^(יג) כתב טעם אחר: כל מצוה שעושה אותה לעצמו מברך לעשות, כגון המל את

^{אוצר החכמה}

קיים המצוה, וי"ל על פי מה שהעלה בשו"ת בית הלוי חלק א סימן יא שחייב הברכה הוא משום מצות כבוד ולא משום מצות עונג, יעו"ש, ולפ"ז י"ל דשיעור הנר שידלק בשבת הוא משום העונג ולא משום הכבוד, ולכבוד סגי בהדלקה כל שהיא בערב שבת, ודו"ק. ברם באורחות חיים דין הדלקת הנר בע"ש מפורש שהברכה היא משום מצות עונג, עי"ש. וראה להלן בענין ברכה על נר שבת ובהערה שם. וראה ביאור הגר"א אור"ח סימן תקכ"ט א, ועיין עוד תוספת שבת סימן רסג סק"א ופמ"ג סימן רסב במשבצות סק"א, וראה רש"י ותוספות שבת כה ב, ומדרש תנחומא סוף פרשת מצורע. ועיין שו"ת משנת יעבץ אור"ח הלכות המועדים סימן לד. וראה בספר מנהגים לר"א טירנא מהדורת מכון ירושלים עמוד יח והערה שם. וראה בספר הישר לרבינו תם חלק התשובות סימן מז אות ו וסימן מח אות ו מה שנחלקו בזה הקדמונים. אלא שיש לדון לפי האמור אם אפשר לברך אחר ההדלקה, דעל המצוה הנמשכת הרי ליכא ברכה אלא א"כ איכא גדר מעשה, ראה לעיל עמוד לו הערה פד, וכבר נתבאר ענין זה לעיל הערה ג. יא) וראה הפרדס לרש"י סימן מז בשם ר"ה גאון שנוסח הברכה על התרומה, ויעויין שם שגם תרומה אי אפשר על ידי שליח, כיון שאי אפשר בלי דעת בעלים, וזהו טעם נוסחת התוספתא להפריש, ראה בדברי רבינו בעמוד הבא ובהערה כ שם. יב) ראה להלן בהערה יז בביאור השגת הראב"ד, וכן בהערה כב. יג) פרק יא מהלכות ברכות הלכות יא"טו.

שסו. ועיין עוד להלן עמוד סא. ז) בספר הישר שם: "והא דאמרינן במנחות לו א סח בין תפילה לתפילה מברך שתים של ראש על מצות תפילין משום הכי מברך 'על'", עד כאן. וזה לשון תוספות רבינו פרץ פסחים שם: "דשאני התם דבתפילין של יד הא הוי התחלת מלאכה ולהכי מברך להניח, אבל בשל ראש כשהניחם אז המלאכה של מצוה נגמרת ולהכי מברך על מצות", ע"כ. וזה קרוב לסברת רבינו בדעת ר"ת. ברם בתוספות ר"פ שם כתב כן לפני שהביא שיטת ר"ת, עי"ש. והרא"ש פסחים שם כתב כדברי רבינו, ויעויין שם בקרבן נתנאל אות ג. ועיין עוד ריטב"א ותוספות ר"פ פסחים שם. ח) הרא"ש פסחים שם כתב כן. ועי"ש בקרבן נתנאל מה שכתב החילוק מהפסוקים שהקהל אומרים במגילה. ועיקר הסברא צ"ב. ט) וכן הוא ברא"ש שם. וז"ל ר"א ב"ר עזריאל בספר ערוגת הבושם חלק ב עמוד 68: "אך אלפס פירש בשביל שהקב"ה עושה ניסים עמנו בכל יום ואנו צריכים לשבח לו תמיד בלי הפסק, הוי כאילו יש משך בקריאתו, לכן מברכין לקרוא את ההלל", עד כאן. ועיין עוד ראב"ן סימן לה. י) הראשונים הביאו בשם הירושלמי שמברכים על נר שבת ונוסח הברכה להדליק, ראה אור"ח חלק ב סימן יא, הגהמ"י הלכות שבת פ"ה ה"א ועוד. וראה בירור הענין בספר "נר שבת" לר"י ורדיגר פרק ה. ברם לכאורה כמו שפירשו בשם ר"ת הטעם בנר חנוכה, הוא הדין יש לפרש בנר שבת, שהרי מבואר בשו"ע סימן רסג ס"ט שצריך שיהא הנר כשיעור שידלק בשבת, ובלאו הכי לא

בנו או עושה מזוזה לביתו או מעקה לגגו או הפריש תרומה לעצמו או לבש תפילין או נתעמף בציצית. ואם עשה אותה לאחרים, כגון מל בן חבירו או עשה מזוזה בבית חבירו או מעקה בבית חבירו או הפריש תרומה לחבירו, מברך על העשייה. עשה מצוה לו ולאחרים כאחד – אם היתה מצוה שאינה חובה, מברך על העשייה, לפיכך הוא מברך 'על מצות עירוב'. היתה חובה ועשה אותה לו ולאחרים, מברך לעשות, לפיכך מברך 'לשמוע קול שופר'. נטל את הלולב, מברך 'על נטילת לולב', שכיון שהגביהו יצא ידי חובתו. אבל אם בירך קודם שיטול, מברך 'ליטול לולב', כמו 'לישב בסוכה'. מכאן אתה למד, שהמברך אחר שעשה בלא ברכה, מברך על העשייה. אבל נטילת ידים ושחיטה הואיל ובדברי הרשות הם, אפילו שחט לעצמו, מברך 'על השחיטה' ועל כיסוי הדם ו'על נטילת ידים'. וכן הוא מברך 'על ביעור חמץ', בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים, שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק. עד כאן. והראב"ד^(י) השיג עליו, וזה לשונו: אמר אברהם, קשיא לי 'על מקרא מגילה'. ואם נאמר כל מצוה שהיא מדבריהם אומר 'על', שהיא כעין רשות, קשיא לי נר-חנוכה. ואולי מפני שאין לה קצבה, שמהדרין מוסיפין וכן המהדרין מן המהדרין יותר (שנח נא, ג). אי נמי מפני שזאת הברכה הוקבעה^(ט) על נס הנרות שבמקדש^(ט) שהם של תורה, לפיכך עשאוה כשל תורה. ובין כך ובין כך קשיא לי 'על אכילת מצה' ו'על אכילת מרור'. ועוד יש תימה, האך לא הקשה אותם בגמרא (פסחים ז, ג) למאן דאמר 'לבער חמץ'. ומסתברא ד'לאכול' אמרינן בהני. ומסיק הכי בגמרא (סס קיד, ג - קטו, א) דאמר 'בורא פרי האדמה' ו'לאכול מרור'^(י). עד כאן^(י). גם ברכת תפילין של יד ושל ראש קשיא לי לדבריו^(י).

אח"כ 1234567

ויש אומרים טעם אחר^(י): כל מצוה שאפשר לעשותה על-ידי שליח והיא להבא מברכין ב'על', וכל מצוה שאי אפשר לעשותה על-ידי שליח והיא להבא מברכין בלמ"ד. וזו היא קצת

יז אותיות ט"י. יז) בגמרא שם איירי בענין אחר, אלא שמלשון הגמרא ניתן גם להבין הנוסח הראוי. ולשון הראב"ד שם: "ורמזין הכי בגמרא, דאמר מברך 'בורא פרי האדמה' ו'לאכול מרור'". יח) ראה אור שמח וצפנת פענח הלכות ברכות שם מש"כ בשיטת הרמב"ם, וראה עוד על ההשגה ממצה ומרור להלן הערה כב. יט) בקונטרס מקור הברכה עמוד כח לא הזכיר שזוהי שאלת רבינו, אבל כתב מדנפשיה, וז"ל: "שזוהי לפי שאינו יוצא ידי חובת מצוה כתיקונה, ואשר אנחנו מברכים על מצות גם כשמניח את השל ראש, הטעם לפי שהברכה מוסבת גם על השל יד שכבר הניח כו'", עד כאן. וראה להלן הערה כו. כ) ראה חידושי הרמב"ן בלקוטות פסחים ז ב שמבאר בדרך זו. וראה תוספות הרשב"א שם בשם ריב"א, וכן הובאו דבריו בעוד ראשונים שם, וראה גם ריטב"א שם. ועיין בספר הפרדס לה"ר אשר ב"ר חיים השער

יד) שם הלכה טו. טו) בכתב-ידא נוספה כאן תיבת 'לעד', אולם בהשגת הראב"ד שם ליתא. טז) לפנינו בהשגת הראב"ד שם חסרה תיבת 'נס', ולפיכך לשון הראב"ד מורה שהברכה היא על מצות הדלקת הנרות שבמקדש, וחכמים תקנוה כשל תורה. ועיין לעיל עמוד נ הערה קסג. אך לפי נוסחת רבינו ליתא כל זה בדברי הראב"ד. וראה רוקח סימן שסו שנוסח מצות הדלקה הוא על שם הפסוק בהעלותך את הנרות וגו', עיין שם. וראה שרשי הים ענין חנוכה, וכן בספר יצחק ירנן על הלכות חנוכה. וראה צפנת פענח הלכות ברכות שם שאכן למד מדברי הראב"ד שמברכים על הדלקת הנרות במקדש. וראה גם בספר הפרדס לה"ר אשר ב"ר חיים שער התשיעי פכ"א שהביא נוסחת הראב"ד כפי שהיא לפנינו. ועיין עוד ב"י אורח חיים סימן תרעו בשם שבלי הלקט סימן קפה, וראה שו"ת חסדי אבות (בספר יבין דעת) סימן

סברת התלמוד בפרקא קמא דפסחים (ו, א-ב) גבי פלוגתא דביעור חמץ, דאמרינן ב'לבער חמץ' כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע, כי פליגי ב'על ביעור חמץ'. ומקשי למאן דאמר 'לבער חמץ', 'אקב"ו על המילה'; וקאמר היכי לימא, 'למול' – לא סגי' דלאו איהו מהיל. ומקשי, אבי הבן מאי איכא למימר; ומתריך, אין הכי נמי, כלומר, כיון שהוא עצמו מוהל וצריך למול יש לו לברך בלמ"ד. אבל למאן דאמר 'על ביעור חמץ', אפילו אבי הבן נמי 'על המילה' הוא מברך, כמו שפירש רש"י^(א). ולזה הטעם צריך לברך 'לאכול מצה' ו'לאכול מרור', מפני שאי אפשר לעשותן על-ידי שליח והן להבא. והכי גרסינן להו בפרק ערבי פסחים (ס"ט ק"ד, ג - קטו, א) בנוסחאות ישנות ומדויקות^(ב), וכן הביאם רב עמרם בסידורו^(ג). ועוד, דגרסינן בתוספתא בשלהי פסחים (פרק י הלכה ח) איזו היא ברכת הפסח – 'בא"י אמ"ה אקב"ו לאכול הפסח', איזו היא ברכת הזבח – 'בא"י אמ"ה אקב"ו לאכול הזבח'^(ד), ואלו כיוצא בהן. וגם לזה הטעם יתיישב מה שהקשינו לאותן הטעמים הראשונים מאי שנא תפילין של ראש משל יד, דבשלמא 'להניח תפילין' אתי שפיר מפני שאי אפשר לעשותה על-ידי שליח^(ה) והיא להבא, ולכך מברכין בלמ"ד; ו'על מצות תפילין' גם-כן, לפי שכבר הניח של יד, וכשמניח של ראש לא קרינן בה להבא אלא לשעבר, ולכך מברכין ב'על'^(ו). ואם תאמר והרי נר-חנוכה שאפשר לעשותה על-ידי שליח והיא להבא ומברכין בלמ"ד; ויש לומר שהדלקה עצמה היא המצוה, והואיל והוא נותן השמן והפתילה משלו, כדאמרינן בפרק במה מדליקין (ס"ג כג, א) דצריך לאשתתופי בפריטי, לא קרינן בה שאפשר לעשותה על-ידי שליח, ולכך מברכין בלמ"ד^(ז). אי נמי, דרך העולם הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס^(ח). וכן נר של שבת^(ט).

ע"י שליח, דאילו הקשירה עצמה הרי אפשר ע"י שליח. וראה תוספות רי"ד קידושין מב א, קצוה"ח סימן קפב סק"א, שו"ת בית אפרים חו"מ סימן סז, ואור שמח פ"א מהלכות שלוחין. וראה חת"ס חולין פו א דהקשירה נמי צריכה שליחות. ועיין הגהמ"י פ"א מהלכות ציצית אות ט, שו"ת תשורת שי חלק א סימן תריח ותנינא סימנים בג"כ, שו"ת יד הלוי חלק ב או"ח סימן א, ושו"ת הר צבי או"ח חלק א סימן כב. וראה עוד בספר הפרדס לה"ר אשר ב"ר חיים שער התשיעי פרק ב סעיף ו, וראה הפרדס לרש"י סימן לט. (כו) ז"ל הריטב"א מסכת פסחים ז ב: "וברכת תפילין הראשונה היא בלמ"ד בדינא, שהיא מזה המין, והאחרונה ב'על', לפי שאינה לגמרי עובר לעשייתן, שהתפילין של יד ושל ראש מצוה אחת הן אע"פ שאין מעכבות זו את זו, דהא אמרינן מנחות לו א דכל זמן שיהיו בין עיניך יהיו שתים והשח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו", ע"כ. ועיי"ש בהערות המהדיר. וראה גם בחידושי רבינו דוד שם, וראה הפרדס לרש"י סימן לט. (כז) כן הוא ברמב"ן פסחים

התשיעי פרק כא סעיף ב, וכן ראה באורך בחידושי רבינו דוד ור"ן פסחים שם. (כא) שם ד"ה והלכתא. ובבתי"א הגירסא: "כמו שפירשנו". (כב) דלפנינו איתא שם: "על אכילת מרור". וראה דק"ס שם. וראה בחידושי הרמב"ן הנ"ל שמבאר כל לשון הסוגיא שם, דאם לא התחיל באכילת המרור מברך בלמ"ד, אבל אם התחיל מברך 'על', עיין בדבריו. וראה פסחים שם בחידושי רבינו דוד, חידושי הר"ן, מהר"ם חלאוה, סדר פסח של רבינו יונה בספר הזכרון של ר"ח שמואלביץ עמוד רעג, פסקי רי"ד פסחים שם, ב"י אורח חיים סימן תעה, ושו"ת אבני נזר אורח חיים סימן שפא. (כג) מהדורת גולדשמידט עמוד קטז. וראה הפרדס לרש"י סימן נב. (כד) והובא ברשב"ם פסחים קכא א ובחידושי הרמב"ן הנ"ל בהערה כ. וראה גם מאירי ור"ן שם, מגן אבות להמאירי ענין ח, ושכלי הלקט סימן ריח. וראה מש"כ בזה בספר הפרדס לרש"י סימן נב. (כה) לכאורה מוכח מדברי רבינו שקשירת התפילין עצמה אינה המצוה, אלא המצוה היא מה שהתפילין הם על ידו, וזה אי אפשר